

İSLAM ÖNCESİ MEKKE'DEKİ TİCARETİN BOYUTU

İslam öncesi Mekke, Ebû Süfyân, Velid b. Muğîre, Abdullah b. Cud'ân, Safvân b. Ümeyye, Hz. Ebû Bekir, Hz. Osman ve Hz. Abbâs gibi büyük sermayelere sahip tüccarlar ortaya çıkarmıştır. Abdullah b. Cud'ân, 100 kişiyi tüm silâh ve malzemeleri ile donatıp Ficar savaşının finansmanını sağlamıştır. Yine, Abdullah b. Cud'ân, Şam'a, buğday, bal ve yağ yüklü 2.000 develik bir kervan göndermiştir. Ebû Süfyân ise, bir dönem işlerini gördürmek için sadece Habeşlilerden 2.000 kişi kiralamıştır. Safvân b. Ümeyye'nin kintârla altını vardır. Onun ne kadar mal varlığına sahip olduğunu, Huneyn Savaşı öncesi Efendimiz'e (sas) verdiği 50.000 dirhem borçtan da anlayabiliyoruz¹³. Hz. Ebû Bekir'in İslam öncesi dönemde servetinin 40.000 dirhem olduğunu söylemiştik. Bir sene, Ebû Tâlib, sikâye/hacılara su dağıtma hizmeti için Hz. Abbâs'tan 4.000 dirhem borç almıştır. Bedir yenilgisinden sonra, intikam almak için yapılacak savaşa hazırlanan kervanda, 1.000 deve kullanılmış ve bu kervanın kıymeti, 25.000 ya da 50.000 dinara eşdeğer olmuştur. Mekke'nin yıllık ihracatının yaklaşık

---

13. İbn Sa'd, Tabakât, c. 6, s.112; Zehebî, *Siyeru a'lami'n-nübelâ*, c. 2, s.566

250.000 dinar olduğu kaydedilmektedir.¹⁴ Bir Kureyş kervanında ticârî eşya/mal taşıyan develerin sayısının 2.500'ü (iki bin beş yüzü) bulunduğu; kervana, kılavuz ve atlı muhafız olarak katılanların sayısının da, 100-300 arası değiştiği bildirilmektedir.¹⁵

Vergi Sistemi

Cahiliye döneminde Mekke'ye gelen Bizanslı tacirler yaptıkları ticaretin 1/10 (onda bir) oranında Mekkelilere vergi verirdi. Mekkeliler de Şam bölgesinde yaptıkları ticarete yine belli oranda bir vergiye tabi tutulurlardı.¹⁶ İslam öncesi dönemde Nebâtîlerin Medine ile çok sıkı ticari ilişkileri vardı. Onlar da yaptıkları tüm ticaretleri üzerinden 1/10 (onda bir) oranında vergi verirdi. İmam Malik'in *Muvvatta* adlı hadis kitabında aktardığı bir rivayet, Hz. Ömer dönemine dair önemli bir bilgiyi bize vermektedir. Halifeliği döneminde Hz. Ömer, Nebatî tacirlerin daha fazla Medine'ye mal getirmelerine teşvik olsun diye vergi oranlarında indirim gitmiş, hububat ve zeytinyağı gibi mallardan 1/20 (yirmide bir), baklagillerden ise 1/10 (onda bir) vergi almıştır.¹⁷ Cahiliye döneminde, bazı kabile liderlerinin de kervanlardan vergi aldığı ve bu konuda işi çok sıkı tuttıkları kaynaklarımızda zikredilir. Buna örnek olması için Hz. Ömer'in, İslam öncesi günlerinde Filistin'e doğru yaptığı bir ticarete başından geçen hadiseyi verebiliriz. Hz. Ömer, bir grup Mekkelî ile Cahiliye devrinde Filistin'e gider. Zinbâ b. Revh¹⁸ adındaki kabile reisinin topraklarından geçecekleri sırada bazıları derler ki: "Zinbâ b. Revh b.

14. Kallek, Cengiz; *Hız. Peygamber Döneminde Devlet ve Piyasa*, s. 24-25

15. Çağatay, Neşet; *İslâm Dönemine dek Arap Tarihi*, s. 155-156.

16. Ezrakî, *Ahbâru Mekke*, c. 1, s. 160

17. Malik, *Muvatta*, *Zekât*, 46

18. Filistin ehlerinden olan Zinbâ b. Revh b. Selâme b. Haddâd b. Hadîde, Mekke Fethi'nden sonraki dönemlerde Medine'ye gelerek Müslüman olmuş ve Sahabî olma şerefine nail olmuştur. Hakkında daha fazla bilgi için bkz: İbn Hacer, *el-İsabe*, c. 1, s. 630, 631

Selâme adındaki adam kendi yanından geçen kimselerden Hâris b. Ebû Şemr için uşur/vergi almaktadır.” Bunun üzerine dediler ki: “O halde biz de yanımızdaki tüm altınları bir deveye yutturalım. Oradan geçince deveyi keser altınlarımızı kurtarırız.” Böyle de yaptılar, ama tam oradan geçecekleri sırada Zinbâ, adamlarına dedi ki: “Arayın bunları!” Adamlar aradılar, fakat onların üzerinde çok az şey buldular. Zinbâ onlardan şüphelendi ve: “Bana develerinizi gösterin” dedi. Develeri gösterdiler, tek tek kontrol etti ve altınları yutturdıkları devenin önüne geldi. Adamlarına döndü dedi ki: “Haydi kesin bu deveyi?” Kervandakiler itiraz ettiler ve kesilmesine engel olmaya çalıştılar. Ama Zinbâ dedi ki: “Niye korkuyorsunuz? Eğer onun karnında bir şeyler sakladıysanız şimdi ortaya çıkacak, yok eğer böyle bir şey yoksa ben sizin devenizden daha güzelini onun yerine vereceğim.” Artık söylenecek hiçbir şey yoktu, deve kesildi ve midesinden bir sürü altın çıktı. Zinbâ bu tablo karşısında çok kızdı ve hepsinden daha fazlaca vergi aldı. Hz. Ömer’den de aldı. Hz. Ömer, onun bu tavrına o kadar çok kızmıştı ki, dedi ki: “Eğer bir belde de Zinbâ’ya rastlarsam, muhakkak onun malının yarısını alacağım. O zaman gününü görecek ve bugün bize yaptığına pişman olacak. Dişlerini sıkarak, bizim savaş meydanlarında herkese boyun eğdiren İbn Ğalib’in kabilesi olduğumuzu anlayacak.”¹⁹

Medine İslam Devleti’nin İslam Öncesi Mekke Ticaretine Etkisi

Hz. Peygamber’in (sas) Medine’ye hicret etmesi ve orada İslam toplumunun temellerini atarak askeri seferlere başlaması, Mekke ticaretini oldukça sıkıntıya sokmuştu. Bu sıkıntılı hali kendisi de büyük bir tüccar olan ve ancak Mekke Fethi’nden sonra Müslüman olacak olan Safvan b. Ümeyye şöyle anlatıyordu: “*Muhammed ve Ashâbı ticaret yollarımızı kestiler. Onun Ashâbına karşı nasıl önlem alacağımızı bilemiyoruz. Sahili de boş bırakmıyorlar.*

19. İbn Hacer, *el-İsabe*, c. 1, s. 630

*Sahil bölgesi halkı onunla anlaşarak tümünden ona katıldı. (Ne yapalım?) Nerede ikamet edelim? bilemiyoruz. Şayet (burada) yurdumuzda kalsak sermayemizi yeyip tüketeceğiz. Zira Mekke'deki yaşantımız için yazın Şam'a, kışın Habeşistan'a gitmek zorundayız..."*²⁰ Nihayet uzun arayışlardan sonra Mekkeliler, Necid üzerinden Irak'a uzanan alternatif bir yol buldular. Ancak çok geçmeden Müslümanlar bu yolu da fark edip, oradan geçen bir kervanı da vurdular.²¹ Böylece Müslümanlar, Mekke'nin tüm ticari hayatını neredeyse bitirme noktasına getirdiler. Efendimiz (sas) böyle bir taktik ile sadece ticaretlerini düşünen Mekkelilerin, ticari yollarını kapatarak, akılları o ana kadar midelerinde olan o insanların düşüncelerini sağlamak istiyordu.

---

20. Kallek, Cengiz; *Hız Peygamber Dönemi'nde Devlet ve Piyasa*, s. 11

21. İbn Hişam, *es-Sîre*, c.2, s. 50